

Entomologiska Föreningen i Stockholm 1879–1979

LARS BRUNDIN

Inledning

Entomologien har alltid utgjort en omhuldad och livligt uppmärksammat gren inom den zoologiska vetenskapen. Anledningen härtill har varit inte bara myllret av arter och rikedomerna på eleganta former, sköna färger och ett oerhört skiftande levnadssätt, utan också insikten om insekternas djupgående betydelse i samspelet mellan flora och fauna och mellan producenter och konsumenter inom faunan, på land och i sötvatten. Utöver inblickar i de ekologiska sammanhangen har insektstudiet t.ex. via *Drosophila*-(bananflug-)forskningen gett mycket betydelsefulla bidrag till den moderna genetikens stora framsteg. Det bör också särskilt framhållas att det var en entomolog, Willi Hennig, som under 1950-talet på evolutionsbiologisk grund utarbetade en metod som möjliggör fastställandet av de fylogenetiska sammanhangen mellan arter och artgrupper, dvs. en trovärdig rekonstruktion av olika sektioner inom naturens hierarki. Detta innebär något av en pånyttfödelse för systematik och historisk biogeografi, discipliner som tidigare ofta setts över axeln men som nu, främst genom studiet av diverse insektgrupper, framstår som vitala delar av evolutionsbiologien.

Men entomologien kan och får inte vara enbart teoretisk forskning. Som smittoöverförare och skadegörare ingriper insekterna så djupt i människans liv att hennes existens som kulturvärelse skulle vara starkt hotad om hon inte ständigt vidtog motåtgärder grundade på ingående kunskaper om de aktuella insektarterna. Man kan med Ivar Trägårdh fråga sig om inte insekterna egentligen är jordens herrar. Människans monokulturer av nyttoväxter är emot naturens ordning, och när hon strävar efter att anlägga allt större sådana, inbjuder hon i princip till allt större insekthärjningar.

Mot bakgrunden av vad som nu antyts överraskar det inte att vi världen över, vid sidan av entomologiska institutioner och laboratorier, finner talrika entomologiska sammanslutningar som grundats för att uppmuntra och gynna stu-

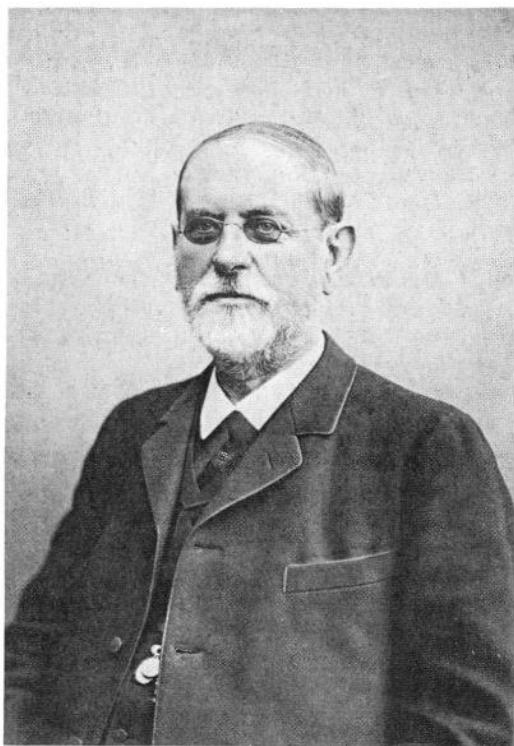
diet av insekterna och som därtill ofta utger en egen entomologisk tidskrift. Medlemmarna utgör vanligen en blandning av fackmän och amatörer, till båtad för bägge partner.

När Entomologiska Föreningen i Stockholm 1979 fyller 100 år, så uppfattar vi detta som en i och för sig vördnadsvärd ålder. Men vår förening hör inte till de äldsta i sitt slag. Det kan erinras om att Société Entomologique de France i Paris och Entomological Society of London, som är de allra äldsta, kunde fira sina 100-årsjubileer 1932 resp. 1933. Äldst i Norden och den tionde i ordningen av de ännu existerande är den danska Entomologisk Forening som grundades 1868. Men första häftet av dess Entomologiske Meddelelser utkom först 1887, varför Entomologisk Tidskrift, som började utkomma 1880 och som alltså nu upplever sin hundraåriga ålder, framstår som Nordens äldsta entomologiska tidskrift.

Under det gångna seklet har Entomologiska Föreningen i Stockholm haft fyra ordförande, som var och en fungerat på denna post under så många år att deras verksamhet täcker 98 år av föreningens historia. Det synes därför enklast och naturligtast att disponera denna historik med utgångspunkt från dessa fyra ordförandeperioder.

Den Sandahlska perioden, 1879–1894

Initiativtagare till bildandet av Entomologiska Föreningen i Stockholm var professorn i farmakologi vid Karolinska Institutet Oskar Theodor Sandahl. Den 14 december 1879 inbjöd han till sitt hem fem för entomologiens förkovran varmt intresserade personer och föreslog dem att man skulle bilda en sammanslutning med namnet Entomologiska Föreningen i Stockholm samt börja utgiva en entomologisk tidskrift. Dessförinnan hade Sandahl utsänt en skrivelse till presumtiva donatorer där han vädjade om bidrag för att möjliggöra utgivandet av en sådan publikation. Sju personer hade tecknat sammanlagt 475 kronor,

Professor Oskar Theodor Sandahl,
ordförande 1879–1894.

vilken summa med dåtidens imponerande penningvärde ansågs tillräcklig för att man skulle våga starta ett företag som detta. Alltnog, föreningen konstituerades och stadgar antogs. Föreningens stiftare var förutom Sandahl lektorerna Karl Fredrik Thedenius och Jakob Spångberg, fil. lic. Christopher Aurivillius, lektorn vid Skogsinstitutet August Emil Holmgren och konservator Sven Lampa. Till ordförande utsågs Sandahl, till sekreterare Aurivillius och till redaktör Spångberg.

Det kan konstateras att den nybildade föreningen omfattades med stort intresse både från fack- och amatorsidan. Redan inom ett år uppgick medlemsantalet till 146. Under Sandahls ordförandeskap förlöpte föreningens utveckling lugnt och harmoniskt, och det omvitnas vilken möda han lade ner på att värva medlemmar och sörja för finanserna. De senare fordrade största uppmärksamhet och mycket arbete, eftersom man tillsvidare var beroende av fortsatt enskild oförfällighet för att hålla tidskriften vid liv. Men

det gick framåt, och genom Sandahls förmedling kunde "A. F. Regnells fond" avsättas 1881 och "P. F. Wahlbergs fond" följande år. Senare tillkom "Ständiga ledamöters fond" och slutligen "Allmänna fonden", vilken 1887 omdöptes till "Oskar Sandahls fond". En definitiv förbättring inträdde när styrelsen 1890 beslöt att ingå till K. Maj:t med begäran om ett statsanslag för tidskriften och beviljades 1000 kronor för verksamhetsåret 1891. Allt sedan dess har föreningen haft förmånen att åtnjuta statligt understöd och ett underlag för förlagsverksamheten som – om vi bortser från en period under de allra senaste åren – varit någorlunda tryggt. Statsanslaget ökade efter hand, likaså föreningens inkomster av medlemsavgifter och räntor från fonderna.

Redan på ett tidigt stadium befann sig redaktören i ett dilemma i fråga om avvägningen mellan tidskriftens vetenskapliga och populärvetenskapliga innehåll. Mången medlem ansåg att han erbjöds för mycket av diagnoser på nya arter från främmande länder och efterlyste ökat utrymme för uppsatser behandlande vanliga svenska insekter och deras levandssätt och ingripande i människans hushållning. Frågan hur föreningen på bästa sätt skulle kunna väcka intresse för skadeinsekterna och därmed sammanhängande problem hade ställts av C. A. Hermelin redan 1881 och sedan diskuterats under en följd av år. Tack vare det redan nämnda statsanslaget fick föreningen möjlighet att fr.o.m. 1891 trycka "Uppsatser i praktisk entomologi" som en särskild serie, vilken utan tvivel i hög grad gynnat svenskt jordbruk och dess binärningar. Serien fortlevde i 23 år och redigerades under 20 år av Sven Lampa.

Ett ännu mera betydelsefullt initiativ togs av den unga föreningen när den med kraft gick in för att bereda jordmänen för inrättande av ett statligt institut för praktisk entomologi. Tanken väcktes av Claes Grill i ett entusiastiskt anförande vid 10-årsfesten 1889, och en kommitté tillsattes som via lämpliga kanaler och inte minst genom Grills bemödanden lyckades påverka myndigheterna i positiv riktning. Sandahl fick dock ej uppleva tillblivelsen av "Statens entomologiska anstalt", som stod färdig att tagas i bruk 1897 och som sedan dess, ehuru under olika namn, spelat en viktig roll inom jordbruksforskningen.

Löjtnanten, sedermera översten Claes Grills varma intresse för föreningen och dess verksamhet yttrade sig tidigt även på andra sätt. Bekant

är hans av föreningen utgivna "Entomologisk latinsk-svensk ordbok" av 1888 och ännu mera vandringstipendiet, vartill han väckte förslag på ett styrelsemöte i april 1892 och som skulle utdelas till någon elev vid de högre läroverken. Stipendiet, som sedermera knöts till Grills namn, utdelades första gången 1893 och uppgick under detta och närmast följande år till 60 kronor som tillskötts av föreningens medlemmar.

Den Aurivilliuska perioden, 1894–1928

Ny ordförande efter Sandahl blev professorn och föreståndaren för Naturhistoriska Riksmuseets entomologiska avdelning Christopher Aurivillius. Efter att ha fungerat som föreningens sekreterare alltsedan dess stiftande skulle han som ordförande leda dess öden under inte mindre än 34 år eller allt intill sin död vid 75 års ålder. Genom sitt vänliga men auktoritativa sätt, sitt utpräglade ekonomiska sinne och sina vida kunskaper om insekterna blev Aurivillius en utmärkt och högt uppskattad ordförande. Bland hans insatser för föreningen bör kanske främst nämnas hans vårdnad av biblioteket som han förestod från 1885 till slutet av sin levnad. Från en ringa början, baserad på donationer, växte föreningsbiblioteket under Aurivillii regim snabbt ut, fr. a. genom att Entomologisk Tidskrift byttes mot ledande utländska tidskrifter. Resultatet blev småningom ett av de allra största privata entomologiska biblioteken i Nordeuropa. Det har alltsedan Aurivillii utnämning til intendent vid Riksmuseet förvarats på dess entomologiska avdelning och omfattar nu ca 400 hyllmeter.

En viktig händelse inträffade 1898 i och med att Aurivillius gemensamt med Sven Lampa tog initiativet till serien "Svensk Insektfauna", vars utgivning fortsatt in i sen tid. Aurivillius skrev själv den första och flera av de följande delarna. 1906 utgav föreningen också första delen i en parallellserie med titeln "Svensk Spindelfauna" med Albert Tullgren som författare. Denne skriver i sin historik till föreningens 50-årsjubileum att "dessa faunistiska publikationer torde kunna räknas till föreningens kanske mest populära från den synpunkten att de äro goda handledare för nybörjare". För dessa publikationer erhöll föreningen förhöjt statsanslag.

Det kan vidare noteras att den årliga utdelningen av vandringstipendiet säkrades genom en donation av Grill som 1897 överlämnade hela

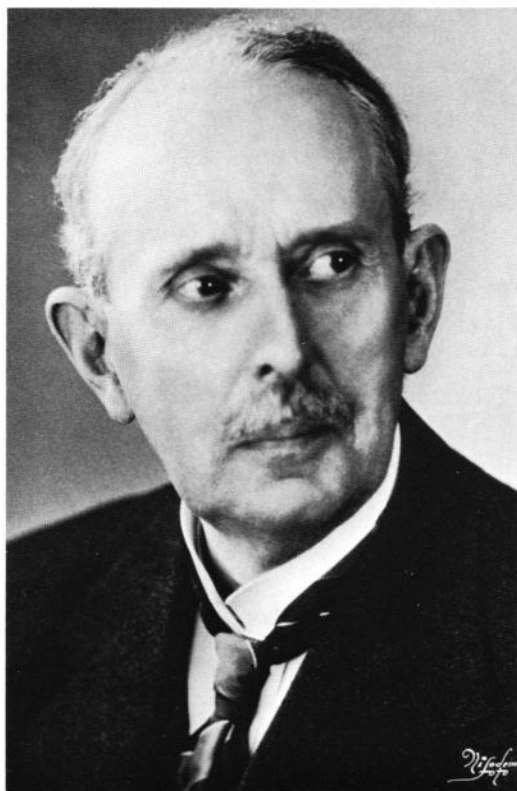

Professor Christopher Aurivillius,
ordförande 1894–1928.

upplagan av sin "Catalogus coleopterorum Scandinaviae, Daniae et Fenniae" och förordnade att de vid försäljningen influtna medlen skulle bilda en fond för ett vandringstipendium. Därmed var grunden lagd till "Grills stipendiefond" som betytt så mycket för uppmuntrandet av det entomologiska intresset bland skolgungdomen.

Just i dag finns det särskild anledning att erinra om det första nordiska entomologmötet som ägde rum i Stockholm den 29–30 juni 1923. Bland de 31 deltagarna märktes representanter från Danmark, Finland och Norge. När Entomologiska Föreningens styrelse efter lång tvekan skickade ut sin inbjudan till detta möte, anade man knappast att detta betecknade upprinnelsen till den fasta institution av nordiska entomologmöten som vi sedan dess kunnat glädja oss åt.

Det viktiga uppdraget som sekreterare och föreningens krönikörer innehades under den Aurivilliuska perioden av Claes Grill, Filip Trybom, Yngve Sjöstedt, Albert Tullgren, Abraham Roman och N. A. Kemner i nu nämnd ordning.

Professor Albert Tullgren,
ordförande 1928–1952.

Den Tullgrenska perioden, 1928–1952

Under sina 24 år som ordförande följde professor Albert Tullgren i mycket traditionerna från Aurivillii tid. Detta föll sig desto naturligare som han redan före sitt tillträde som ordförande tillhört styrelsen under ej mindre än 18 år. Föreningen står i djup tacksamhetsskuld till Albert Tullgren för all den omsorg och möda han lade ner på att främja föreningen och dess intressen. Hans strävanden kompletterades och understöddes på ett lyckligt sätt av den samtidigt som vice ordförande fungerande, dynamiske Ivar Trägårdh.

Till de större tilldragelserna under den Tullgrenska perioden måste utan tvekan räknas föreningens anordnande av en omfattande entomologisk utställning och dess starka engagemang i organiserandet av den 8:de Internationella entomologkongressen i Stockholm år 1948. Den en-

tomologiska utställningen, kallad "Insekterna och människan", som inspirerats av en motsvarande i Helsingfors några år tidigare, kom till stånd främst genom professor Trägårdhs energiska insatser och kunde öppnas i Tekniska museets lokaler på hösten 1944. Den väckte ett mycket stort allmänt intresse, ej minst hos pressen, och man räknade med att den på längre sikt haft största betydelse för Entomologiska föreningen och för främjandet av entomologisk forskning i Sverige överhuvudtaget. Det måste för övrigt betraktas som synnerligen hedersamt för utställningskommittén att man lyckades få debet och kredit att gå helt ihop, trots uteblivande av det sökta statsanslaget som utgjorde 1/3 av de beräknade totalkostnaderna.

Som ett eftermäle till och en påminnelse om insektutställningen och dess budskap lät föreningen med bidrag från staten 1949 trycka en broschyr med titeln "Insekterna och människan" i 10.000 exemplar. Redaktör var Ivar Trägårdh. Upplagan fördelades på olika praktiskt inriktade institutioner som i sin tur spridde den vidare.

Den internationella entomologkongressen i Stockholm blev en avgjord framgång, främst på grund av deltagarnas glädje och tillfredsställelse över att på neutral mark få tillfälle att återknyta av kriget avbrutna personliga kontakter. Som kongressens president fungerade Ivar Trägårdh. Han ersatte därvid Yngve Sjöstedt som på grund av sitt medlemskap i de internationella entomologkongressernas exekutivutskott varit predestinerad till denna post men som avlidit några månader före kongressen.

Ett för föreningen stort problem, som under Tullgrens ordförandetid bragtes nära en definitiv lösning, gällde det omfattande bibliotekets skötsel. Det visade sig att föreningens bibliotekarie ej hade möjligheter att på sin fritid medhinna såväl registrering av inkommande litteratur som korrespondens m.m. i samband med bytet och ännu mindre att genomföra en nödvändig allmän katalogisering. Det innebar därför ett stort framsteg när föreningen 1943 utan egen kostnad kunde anställa en landsflyktig utlänning, dr. A. Fraenkel, som biblioteksassistent. Denne utförde visserligen ett energiskt arbete och fungerade småningom både som föreningens bibliotekarie och distributör fram till 1949. Men medveten om att Fraenkels insatser måste bli av tillfällig natur och att en fackman snarast möjligt borde tillträda, hade styrelsen småningom kommit till övertygel-

sen att bästa lösningen vore att överlåta biblioteket till staten, närmast Riksmuseets entomologiska avdelning, där det alltid förvarats. 1946 framlade Tullgren inför styrelsen ett förslag efter dessa linjer som förutsatte att Vetenskapsakademiens bibliotek övertog det närmaste ansvaret.

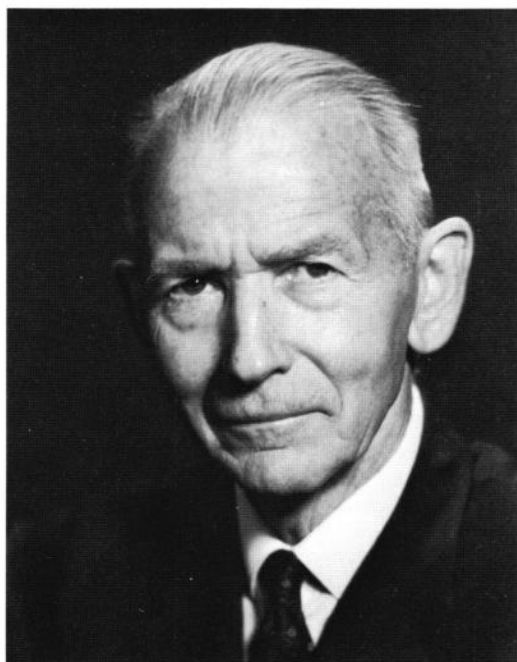
Överlämnandet av biblioteket till staten skedde i januari 1949, och de av föreningen i samband med donationen ställda villkoren bifölls (med mindre ändringar) av 1950 års riksdag. Det skulle ankomma på Vetenskapsakademien, som då alljämt förvaltade Riksmuseet, att träffa närmare överenskommelse om överlåtelsen. Riksdagsbeslutet innebar att museets entomologiska avdelning erhöll en viss ökning av sitt statsanslag för bibliotekarielön och bibliotekexpenser.

Under perioden vidtogs flera åtgärder för att öka intresset för entomologi bland ungdomen. 1936 väckte föreningens sekreterare Olof Ahlberg förslag om utgivande av en populärt hållen bilaga till tidskriften. Förslaget vann föreningens bifall och resulterade i det säkerligen uppskattade "Entomologbladet". Tyvärr måste det upphöra efter tre år, främst på grund av brist på lämpliga manuskript.

Populära inslag blev de efter annonsering i Stockholms läroverk 1941 på förslag av föreningens dåvarande entusiastiske sekreterare Carl Lindroth startade och av honom ledda exkursionerna för skolungdom samt den till en början av Lindroth och senare av Tor-Erik Leiler ledda "Entomologklubben". I den småningom allt hårdare konkurrensen med "Sveriges fältbiologiska ungdomsförening" måste dock denna verksamhet nedläggas år 1950. En lyckad idé var en av Leiler föreslagen och därpå av Lindroth författad "Handledning för insektsamlare" som förelåg i tryck 1949. Slutligen bör erinras om Lindroths kurs i entomologi för biologilärare under början av 40-talet där flera fackentomologer medverkade, samt vidare om insektbytet som startade 1943 på förslag av Lindroth och organiserades efter finländsk förebild men upphörde i slutet av 50-talet.

Den Brundinska perioden, 1952–1977

Inför styrelsevalet 1952 måste föreningen konstatera att betydande förändringar i styrelsens sammansättning var oundvikliga. Föreningens mångårige vice ordförande professor Trägårdh, som spelat en stor roll i föreningens liv, hade

Professor Lars Brundin,
ordförande 1952–1977.

avlidit i maj 1951, dess ordförande professor Tullgren önskade av åldersskäl lämna ordförandeposten, och föreningens sekreterare sedan 10 år, Carl Lindroth, hade utnämnts till professor i entomologi vid universitetet i Lund. Till ny ordförande valdes dåvarande docenten Lars Brundin, till vice ordförande fil. lic. Olof Ahlberg och till sekreterare fil. lic. Tord Nyholm. Glädjande nog kunde professor Tullgren som ledamot av styrelsen under ännu ett antal år stödja föreningen i dess verksamhet.

Den första fråga av större betydelse som skulle lösas var förhandlingar med Vetenskapsakademien genom dess överbibliotekarie om formerna för överlåtelsen av föreningens bibliotek till staten. Som bas för dessa förhandlingar tjänade ett förslag till överlåtelsehandling som uppgjorts av en kommitté inom föreningens styrelse 1954. Inte minst genom förtjänstfulla insatser av föreningens dåvarande sekreterare Arnold Stenmark förelåg nästa år en överlåtelsehandling jämte instruktion för bibliotekarien som kunde godkännas av Entomologiska Föreningen och Vetenskapsakademien. En sammanslagning med

Riksmuseets entomologiska avdelnings bokbestånd hade visat sig nödvändig ur förvaltnings-synpunkt. Biblioteket skulle därmed benämnas "Riksmuseets entomologiska avdelnings och Entomologiska Föreningens bibliotek".

I samband med penningvärdets allt snabbare fall hade styrelsens medlemmar vid flera tillfällen diskuterat det otillfredsställande i att föreningens fondmedel alltjämt var placerade i obligationer. I januari 1959 uppdrog därför styrelsen åt sin ledamot, bankjuristen Stig Torstenius, att undersöka möjligheterna att omplacera föreningens fonder så att bättre ränta kunde erhållas, med bibehållande av betryggande säkerhet. Följande år beslöts om omplacering av fondmedlen i aktier, och i januari 1961 erhöll Torstenius styrelsens fullmakt att genom en bank helt eller delvis försälja föreningens värdehandlingar och låta inköpa aktier av de slag och till de belopp han funne lämpliga samt att i övrigt vidtaga de åtgärder han ansåg erforderliga för uppdragets rätta fullgörande, som det står i protokollet. Åtminstone tillsvidare har detta visat sig vara ett sunt beslut. Sålunda har t.ex. Grill-stipendiet fr.o.m. 1964 kunnat höjas till 1000 kronor.

Jag går nu över till en skildring av den för statligt understödda naturvetenskapliga tidskrifter kritiska period då bland andra Entomologisk Tidskrift hotades till sin existens. Statens naturvetenskapliga forskningsråd startade under 1960-talet en aktion som syftade till en s.k. strukturalisering inom det av rådet understödda tidskriftbeståndet. Det hävdades med hänvisning till den allt kärvare ekonomiska situationen att en uppröjning var av nöden särskilt bland de populärvetenskapliga föreningstidskrifterna och de s.k. blandade tidskrifterna med deras varierade innehåll av artiklar på svenska och ledande utländska språk. Till den senare kategorien hörde ju Sveriges enda entomologiska tidskrifter, nämligen den i Stockholm samt lundensarnas *Opuscula Entomologica*. Vad forskningsrådet eftersträvade beträffande de blandade tidskrifterna var en renodling av dessa till att bli enbart föreningstidskrifter med artiklar av lokalt nationellt intresse och avfattade på svenska. Det förutsattes att de sålunda skapade föreningstidskrifterna småningom skulle göras självbärande. Fanns inte lämpligt forum för publicering av material av internationellt intresse, skulle sådant forum nyskapas. Detta var hårda bud.

Beträffande det entomologiska fältet ledde

forskningsrådets aktion närmast till att Entomologiska Sällskapet i Lund 1969 såg sig föranlåtet att nerlägga utgivandet av sin dittills framgångsrika och även internationellt uppskattade tidskrift *Opuscula Entomologica*. Nästa synliga resultat blev 1970 startandet av den för en internationell läsekrets avsedda tidskriften *Entomologica Scandinavica*, som saknade föreningsunderlag men kraftigt understöddes av de nordiska forskningsrådets publiceringsnämnd. Prenumeranternas antal blev dock ej det väntade, och tidskriftens ekonomiska situation ingav snart bekymmer.

Samtidigt med detta blev pressen på Entomologiska Föreningen i Stockholm att resolut sänka ambitionsnivån på Entomologisk Tidskrifts innehåll allt mera påtaglig. Med en enig förening bakom sig försökte styrelsen genom förhandlingar med forskningsrådets publiceringsnämnd i det längsta att slå vakt om tidskriftens nästan sekelgamla ställning som en vetenskaplig publikation. Resultatet blev dock endast en viss förlängning av fristen.

Situationen blev prekär under 1975 då forskningsrådet lät förstå att anslag till Entomologisk Tidskrift skulle ytterligare utgå under 1976 och 1977 men sedan helt upphöra. I praktiken skulle detta innebära att Entomologisk Tidskrift förvandlades från en internationellt gångbar produkt med betydande bytesvärde till ett svenskt-språkigt medlemsblad för föreningen i Stockholm utan internationellt intresse. Lägets allvar underströks ytterligare av det faktum att forskningsrådets internationella tidskrift *Entomologica Scandinavica* hotades av nerläggning. Om den vidtagna åtgärden att ändra dess allmänt entomologiska innehåll till specialisering på taxonomi och systematik skulle innebära en ökning av den svaga prenumerantstocken var tillsvidare en öppen fråga. Hösten 1975 stod därmed Sveriges entomologer inför hotet att inom kort vara helt utan tidskrift inom sin omfattande vetenskapsgren, en unik situation inom ett kulturland.

I detta läge tog undertecknad initiativet till en konferens i Lund med representanter för dess Entomologiska Sällskap och Entomologiska Föreningen i Stockholm, som även företrädde Uppsala-entomologerna. Den 10 oktober 1975 nåddes därvid full enighet om att en entomologisk publikation av samma karaktär och standard som dåvarande Entomologisk Tidskrift borde utges även i fortsättningen, men inte enbart av

Entomologiska Föreningen i Stockholm utan av en sammanslutning omfattande alla Sveriges entomologer som därmed skulle få karaktären av en riksförening, där de nuvarande och eventuellt tillkommande föreningarna skulle ingå som lokalföreningar. Ett försök skulle göras att genom uppvaktning hos forskningsrådets publiceringsnämnd utverka en omprövning av dess inställning till Entomologisk Tidskrift.

Lundakonferensens synpunkter sammanfattades i en skrivelse till publiceringsnämnden av den 10 januari 1976, undertecknad av representanter för Sveriges fem entomologiska föreningar samt av yrkesentomologer i ledande befattningar.

Nästa händelse av betydelse blev ett informellt sammanträde den 14 september 1976 mellan rådets publiceringsnämnd och representanter för svensk entomologisk forskning. Nämnden ställde sig därvid ej avvisande till entomologernas fasta önskan om en blandad tidskrift som delvis riktade sig till en internationell läsekrets. Men det stod dock klart för de entomologiska delegaterna att de måste acceptera en stark förändring av tidskriftens innehåll i riktning mot klar dominans av uppsatser på svenska.

Med nämnda sammanträde som bakgrund utarbetades efter samråd med de lokala föreningarna en skrivelse av den 1 oktober 1976 som sammanfattade entomologernas modifierade synpunkter på Entomologisk Tidskrifts innehåll och utformning. Skrivelsen, som även belyste den ekonomiska aspekten, upptogs positivt av forskningsrådet. En viss kompromiss var därmed nådd, och eftersom tidskriften sedan dess erhållit anslag från rådet, bör det finnas anledning till försiktig optimism beträffande den sekelgamla publikationens fortsatta existens. Men Entomologisk Tidskrift begår sitt jubileum med starkt förändrat ansikte, och även om den specialiserade nordiska tidskriften *Entomologica Scandinavica* under ledning av sin energiske redaktör Lennart Cederholm numera synes stå på någorlunda säkra fötter, så är det, oavsett enskilda tidskrifters öden, en öppen fråga om de av staten vidtagna förändringarna varit till fördel för svensk entomologisk forskning.

Nära samband med nu skildrade händelser hade det sammanträde som ägde rum på Riksmuseum den 14 september 1976 omedelbart efter konferensen med forskningsrådet. De närvarande representanterna för Entomologiska Föreningen

i Stockholm, Entomologiska Sällskapet i Lund, Västsvenska Entomologklubben, Entomologiska Föreningen i Uppland och Nerikes Entomologiska Sällskap fattade därvid beslut om stiftandet av en riksförening med namnet Sveriges Entomologiska Förening som har till uppgift att främja entomologien i Sverige bl.a. genom att utge en för de anslutna föreningarna gemensam tidskrift kallad Entomologisk Tidskrift. Samtidigt utarbetades och antogs preliminära stadgar.

Men min skildring av föreningens publikationsverksamhet skulle bli alltför ofullständig om jag inte återkomme till dess utgivande av Svensk Insektfauna och den rad av nya delar i denna serie som sett dagens ljus efter Aurivillii tid. Under 40- och 50-talen utkom delar behandlande småfjärilgrupper författade av Benander, bladhornade skalbaggar av Landin, jordlöpare av Lindroth, stritar av Ossiannilsson och fluggrupper av Ringdahl. En remarkabel prestation var jägmästaren fil. dr. h.c. Thure Palms bearbetning av den största nordiska skalbaggsfamiljen Staphylinidae (kortvingar) som utgavs i 7 häften från 1948 till 1972 och omfattade 985 sidor. Palms arbete är av särskilt värde eftersom det här äntligen gavs en modern översikt av hela den nordeuropeiska faunan av denna familj som är så rik på kritiska grupper och specifika högnordiska arter.

Trots alla ansträngningar är det naturligtvis bara en ringa del av Sveriges 20.000 insektarter som kunnat behandlas i Svensk Insektfauna. Dryga tryckningskostnader och otillräckligt antal inhemska specialister har bidragit till ett långsamt utgivningstempo och ett blygsamt resultat. Av dessa skäl finns det väl knappast anledning beklaga att fortsatt utgivning av Svensk Insektfauna under senare år blivit inaktuell genom den lyckosamma starten av den engelskspråkiga *Fauna Entomologica Scandinavica*. Av denna faunaserie, som understöds av de nordiska forskningsråden gemensamt, har 8 avslutade volymer utkommit sedan 1973, och seriens framgångsrike redaktör Leif Lyneborg, Köpenhamn, har nyligen kunnat meddela att mer än 60 volymer är under förberedelse, varav 2-5 beräknas utkomma per år. Tack vare den engelskspråkiga texten kan Europas ledande specialister inom respektive grupper påräknas som författare. Ur en vidare synpunkt måste denna utveckling hälsas med stor tillfredsställelse.

Under det kvartssekel jag var ordförande fun-

Professor Edvard Sylvén,
ordförande 1977–.

gerade som Entomologiska Föreningens mångbetrodde sekreterare Tord Nyholm, Arnold Stenmark, Gunvor Herne-Nordlund, Karl-Johan Hedqvist och Håkan Elmquist i nu nämnd ordning. Den senare är alltjämt i funktion.

Den Sylvénska perioden, 1977–

Den period som inleddes med att professor Edvard Sylvén valdes till min efterträdare på ordförandeposten har förhoppningsvis knappast mer än börjat. Men en mycket betydelsefull händelse finns redan att notera. På sammanträdet den 25 september 1978 kunde nämligen den nye ordföranden meddela att föreningens hedersledamot dr. Thure Palm donerat en summa på 100.000 kronor till en fond som skall kallas "Maria och Thure Palms stipendiefond". Berättigade att söka stipendium är skolungdom och studerande vid universiteten som ännu ej avslutat

grundkurs i biologi. De första Palm-stipendierna utdelades i april detta år.

Glimtar ur föreningslivet

En sammanslutning av Entomologiska Föreningens natur lever inte bara genom sin publikationsverksamhet utan i hög grad också genom den gemenskap och det tankeutbyte som skapas genom sammankomster med föredrag och efterföljande gemytlig samvaro.

Antalet årligen hållna sammanträden har varierat under årens lopp. Medan man i början av föreningens tillvaro nöjde sig med 4 sammankomster årligen, fann man det småningom ändamålsenligt att mötas betydligt oftare. Maximum nåddes under 1940- och 1950-talen med 9–11 sammanträden per år, vilket bl.a. vittnar gott om vederbörande sekreterares förmåga att skaffa lämpliga föredragshållare. Numera ligger antalet vid 7 å 8.

Under många decennier alltifrån föreningens bildande höll sig antalet deltagare i de ordinarie sammanträdena kring 20-talet personer. En klar ökning skedde under Lindroths tid som sekreterare under 1940-talet, då mötena bevisades av i medeltal 34 medlemmar. Denna siffra höll sig i stort sett under 1950-talet. Men under 1960-talet vidtog åter en markant stegring till ett medeltal av 46 mötesdeltagare, och tendensen fortsatte under 1970-talet som gav ett medeltal av 54 personer. Samtidigt ökade den relativa andelen av yngre deltagare mycket starkt. Sannolikt är denna glädjande utveckling ett uttryck för det ökade intresse för natur, fältstudier och naturvård som snabbt spritt sig inom allt vidare kretsar under senare tid.

Sedan flera decennier hålls inget föredrag vid höstens första sammanträde som helt ägnas åt vad som benämnes "sommarens skörd". Ordet är då fritt för demonstrationer av och kommentarer till fynd av sällsyntare arter, en programpunkt som annars får spela en mera underordnad roll. Men deltagandet brukar vara särskilt stort den kväll som bjuder på "sommarens skörd".

Vad föredragen beträffar skulle det föra alldeles för långt att erinra om vad protokollen har att berätta om mångfalden av de ämnen som avhandlats under årens lopp och om den inblick detta ger i utvecklingen inom olika grenar av svensk entomologisk forskning. Inte minst avspeglar föredragen den väldiga ökning som skett

i fråga om antalet forsknings- och insamlingsresor till främmande länder och världsdelar företagna av föreningens medlemmar. Ett populärt inslag i ämnesvalet har under senare tid blivit de då och då speciellt för de yngre medlemmarna anordnade temakvällarna.

Albert Tullgren berättar i sin historik till 50-årsjubileet att sammanträdena under föreningens första år ofta hölls i professor Sandahls eller någon annan ledamots hem men att de snart flyttades till Hotell Phoenix som förblev stamställe fram till sekelskiftet då man övergick till Grand Restaurant National. Enligt Tullgren förjagades man därifrån av den modärna dansen i början av 20-talet och drog för några år in på Konstnärshuset. Under en längre tid eller fram till andra världskriget sammanträdde sedan föreningen mestadels på Farmaceutiska Föreningen. Entomologiska Föreningens storstadsliv var därmed avslutat. På sin väg mot allt enklare och därmed billigare umgängesformer flyttade föreningen ut till Skogshögskolan och fr.o.m. 1941 till Riksmuseum där man sedan dess haft förmånen att få stanna. De som möjligen saknade den tidigare obligatoriska supén och restaurantservicen klagade inte och man nöjde sig med den av klubbmästaren René Malaise serverade sillsalladen kompletterad med öl och kaffe med bröd. Quantum satis medtogs och tillskott kunde erhållas av klubbmästaren till inköpspris. Det senaste decenniet har för övrigt karaktäriserats av en allt starkare koncentration mot kaffet. Även vår förening är ju numera i stor utsträckning bilburen.

Under den roliga tid då Carl Lindroth var sekreterare förhöjdes stämningen av de vanligen raljerande tacktal som denne höll för kvällens föredragshållare. I egenskap av föreningens flitigaste föredragshållare blev professor Trägårdh ofta offer för de Lindrothska tacktalen. Trägårdh gillade inte vanvördnad, och åhörarnas nöje minskades ej av att ge akt på den misstänksamhet med vilken han följde varje skiftning i de oväntade turerna i tacket, som vanligen föranledde honom att leverera ett tillrättaläggande.

Det är nu tre år sedan Carl Lindroth överlämnade till mig ett kuvert och bad mig se till att dess innehåll väl bevarades. Lindroths påskrift lyder: "Sjöslaget vid Frescati den 17.I. 1947". Innehållet utgörs av akter rörande det intermezzo som inträffade nämnda datum i sviterna efter ett sammanträde i Entomologiska Föreningen. Föredragshållare var dåvarande docenten, sedermera

professorn och kanslern för Finlands universitet Ernst Palmén, Helsingfors. Eftersitsen blev ovanligt livlig och långvarig, men höjdpunkten nåddes först vid själva avtåget som inleddes med att Palmén från barriären på tredje våningen i Riksmuseets stora hall i ren livsglädje lät sin portfölj med glasade skioptikonbilder falla ner på stengolvet framför elefantskeletten. De 9 närvarande lät sina rockar och hattar följa efter. Sedan vidtog dans kring spillrorna av Palméns skioptikonbilder, varvid ej observerades att nattvakten stod gömd bakom en pelare. I sin omgående rapport till museets direktör professor Halle anförde nattvakten bl.a. följande:

"I anledning av Entomologiska föreningens busaktiga uppförande i natt, ser jag mej nödsakad nämna några exempel: Portföljer, huvudbonader och andra klädespersedlar kastades från 3 tr. och ner. En veritabel krikisdans med flaggor, sopkvastar och snöskovlar försiggick i hallen med ilvrål som kunnat väcka döda. Detta försiggick mellan kl. 1-2 av ca 7-8 personer. Då ju dessa hörde till personalen trodde jag mig ej berättigad att ingripa, men anser jag detta varit absolut nödvändigt varför jag önskar upplysning hur jag bör förfara vid en ev. upprepning. Tydliga spår i hallen ger en liten föreställning hur det hela gått till, som till exempel galochen som hänger på elefantbeten, allt skräp på golvet osv.

Nattvakten"

På detta dokument tillägger prof. Halle att ingen av museets personal var närvarande och att utöver vad nattvakten rapporterat bitar av skioptikonbilder lågo kringströdda på golvet i nedre hallen på sådant sätt att de uppenbarligen blivit nedkastade från översta våningen.

Med anledning av vad som försiggått dömde professor Halle Entomologiska Föreningen till två månaders förvisning från Riksmuseet, ett straff som senare sänktes till en månad sedan föreningens styrelse i en skrivelse uttalat sitt beklagande och några av de skyldiga, Brundin, Butovitsch och Lindroth, personligen framfört en ursäkt. Jag kan tillägga att audiensens något förtätade stämning lättade betydligt när vi bugade oss ut och Halle beklagade att han inte själv fått vara med om den tydliga mycket roliga tillställningen.

Med den nu öppet erkända fläcken på sin van-

del långt bakom sig blickar Entomologiska Föreningen i dag frimodigt mot framtiden. Den förhäver sig förvisso icke över vad den hittills förmått uträtta till entomologiens fromma. Men det finns en fast medvetenhet om att det ideella arbete som presterats satt sina spår och att frön har såtts som stundom burit riklig frukt. Men det står

samtidigt klart att vi i dag – när vi firar Entomologiska Föreningens i Stockholm 100-årsjubileum och ser tillbaka på dess historia – har en särskild anledning att med djup tacksamhet tänka på de bortgångna entomologer som tillhört föreningen och som i själva verket stått för det allra mesta av dess insatser.

ENTOMOLOGICA SCANDINAVICAS Nya Modell för prenumeration

Många av de nordiska entomologerna har klagat över att tidskriftsprenumerationerna blivit allt dyrare och givit allt mindre stoff i varje häfte, som varit av direkt intresse för prenumeranten. Ent. scand. gick i våras ut med en enkät till ett antal, slumpmässigt valda entomologer i Norden. Vi frågade bl.a. efter intresset för en typ av prenumeration och fann att 83% av de som svarade var positiva eller mycket positiva därtill. Den Nya Modellen innebär att man prenumererar endast på det eller de entomologiska ämnesområde(n), som man är speciellt intresserad av. Detta betalar man för och slipper därmed utgiften för allt annat, som man kanske ändå inte läser. För att detta skall fungera måste sidantalet i årgången ökas (annars får ju inte varje ämnesområde tillräckligt med material inom en årgång) och ämnesområdena får inte göras så små att antalet prenumeranter blir oekonomiskt litet. Det kommer alltså även i fortsättningen att bli så att en viss del av uppsatserna kan komma att ligga något bredvid det centrala intresseområdet, men vi räknar med att inget bidrag skall vara ointressant eller inte gå att utnyttja. Följande område(n) har utvalts (nr 1 ingår i alla prenumerationer; om man väljer flera av områdena 2–10 erhålles endast en uppsättning av nr 1!):

1. Allmän systematik och fylogeni. – 2. Coleoptera och Strepsiptera. – 3. Lepidoptera. – 4. Hymenoptera. – 5. Hemiptera. – 6. Diptera. – 7. "Sländor"/Ephemeroptera, Mecoptera, Neuroptera, Odonata, Plecoptera och Psocoptera/. – 8. Marklevande grupper/Chilopoda, Collembola, Diplopoda, Diplura, Pauropoda, Symphyla och Thysanura/. – 9. Spindlar och

qualster. – 10. Övriga grupper/i Norden: Thysanoptera, Siphonaptera, Anoplura och Mallophaga/.

Arbetena erhålles i form av särtryck, häftade i ryggen. Detta innebär en inte oväsentlig fördyring av framställningen, men arbeten av denna typ har en lång livslängd och vi räknar med att uppsatserna dessutom skall bli lättare att hantera och läsa. Utsändning sker samtidigt med att tidskriftshäftena skickas ut, alltså 4 ggr per år. Omfånget ökas från nuvarande 320 sidor till 480 i ett första steg. Varje arbete kommer att förse med en ämnesbeteckning och ett löpnummer för området för att prenumeranterna skall kunna kontrollera att de erhållit samtliga uppsatser (t ex HYM 01).

Prenumerationen kostar 0,50/trycksida. Detta medför att kostnaden blir olika för olika ämnesområden, och kan även variera från år till år. En initialbetalning om Skr 50 erlägges och vid varje utsändning av uppsatser sker en enkel redovisning av kontoställningen på adressetiketten på kuvertet. När kontot går mot 0 kommer ett inbetalningskort på nya 50 kronor att utskickas.

Varje år kommer en fullständig förteckning över samtliga publicerade arbeten att tillställas samtliga prenumeranter; denna förteckning skickas även till övriga, som så önskar.

Slutligen: den normala prenumerationen för medlemmar på Ent. scand. kommer att i oförändrad form finnas kvar. Eftersom antalet sidor ökar med 50% kommer priset också att öka på motsvarande sätt till 110:–.

Lennart Cederholm

Redaktör för Ent. scand.
Box 24, S-240 17 S. Sandby